

**Několik poznámek k vzájemnému vztahu
teorie a empirické obsažnosti
v sociologickém poznání**

VLADIMÍR ČECHÁK
Vysoká škola politická ÚV KSČ, Praha

Problematika vzájemného vztahu teoreticko-konceptuálního systému a empirické obsažnosti je v sociologické literatuře v posledních desetiletích značně často diskutovanou otázkou. Konkrétní modifikace řešení tohoto problému je vždy podmíněna na jedné straně rozvojem obecné sociologické teorie, stupněm její vnitřní struktury a rozpracováním základních principů sociologické metodologie a na druhé straně pak úrovní empirických sociologických výzkumů a bohatstvím užívaných metod a technik. Přitom je současně do značné míry limitována i charakterem vztahu obecné sociologie či obecné sociologické teorie k filozofickým a teoreticko-metodologickým principům.

V zásadě lze říci, že vědecky budovaná obecná sociologická teorie zachycuje základní charakteristiky, strukturní uspořádání a dynamiku vývoje společnosti jako celku, a to povýtce komplexním způsobem. Sociologická teorie [či na jejím základě koncipovaný výzkum] tak postihuje konkrétní projevy této dynamiky v určitých historických podmínkách, postihuje mechanismus působení objektivních společenských zákonitostí prostřednictvím „vědomé činnosti lidí“. V tomto směru komplexnost sociologického poznání spočívá v postižení dialektické jednoty obecného a konkrétního v dynamice společenského vývoje.

Takto pojatá komplexnost, která je snad nejspecifičtější (ve smyslu odlišení od ostatních společenských věd) rysem sociologického přístupu ke společenské skutečnosti, determinuje jak charakter základních pojmů obecné sociologické teorie, tak v nejobecnějším slova smyslu i vlastní strukturu jejího teoreticko-konceptuálního aparátu. Aspekt komplexnosti se neprojevuje u sociologie však jen v této nejobecnější rovině. Ovlivňuje celkové utváření její struktury i všechny roviny a stupně obecnosti, počínaje empirickými výzkumy přes úzce specializované teorie, teorie středního dosahu; dotýká se i všech rovin koncipování sociologické metodologie. Komplexnost sociologického přístupu ke společnosti vyžaduje však bližší specifikaci. Na jedné straně je určována maximálně širokým spektrem empirických poznatků získatelných prostřednictvím specifických metod sociologického výzkumu a na druhé straně je podmíněna stupněm rozvoje sociologické abstrakce. Tím se dostáváme k otázce určení základního charakteru sociologické abstrakce.

Přístupy k řešení tohoto problému jsou silně ovlivněny obecně filozofickými a metodologickými východisky. Obecnost pojmů sociologické teorie není měřitelná pouze klasickým způsobem, tj. třídou či množinou jevů, které lze pod takový pojem zahrnout, nýbrž i z hlediska postavení daného pojmu v rámci teorie. Tak lze na jedné straně hovořit o „empirické obsažnosti obecného pojmu“ a na druhé straně o determinaci jeho smyslu či významu logickou vazbou na ostatní pojmy teorie. Z pozic filozofického přístupu k charakteristice teoreticko-konceptuálního aparátu sociologické teorie pak lze uvažovat o obecně teoretické a gnozeologické určenosti pojmu, vycházející v podstatě ze vztahu filozofie k sociologii jako k jedné ze speciálních věd. Tato problematika je dostatečně obsáhle řešena v řadě prací, zejména marxistických autorů [Rutkevič 1980 an.].

Zvláštním problémem je pak zejména otázka určenosti empirické obsažnosti pojmů sociologické teorie. Proces abstrakce, který vede k tvorbě těchto po-

jmů, má určité specifické charakteristiky. V první řadě je nutno zdůraznit, že se liší od víceméně „klasického“ pojetí abstrakce, tak jak je charakterizováno v elementární logické a metodologické literatuře [Mala Encyklopédia 1970 nebo Bartil 1971]. Jde zde v podstatě o abstrakci směřující k postižení „podstatného“ v jeho konkrétních souvislostech. Nelze ji tedy ztotožňovat s běžně užívaným procesem abstrakce „od“ specifických znaků či určení. Tím by došlo k relativně vysoké ztrátě právě „empirické obsažnosti“. Poměrně vysoký stupeň empirické obsažnosti pojmů sociologické teorie (i velmi obecné) je jedním ze základních ukazatelů odlišujících tyto pojmy od pojmů filozofie společnosti či filozofie dějin. Znamená to, že v obecných pojmech sociologické teorie se zachovává konkrétnost a fakticita získaná v rovině empirie. Smyslem přísné logické výstavby jednotné struktury sociologie jako vědy je mimo jiné fixování takových logických souvislostí mezi empirickým výzkumem a sociologickou teorií, při nichž by v zásadě zůstala v plném rozsahu zachována fakticita postižená výzkumem a současně se dosáhlo její koncentrace a vysoké logické sevřenosti v pojmech teorie. Tento požadavek je v jistém slova smyslu obrácením víceméně jak v marxistické, tak i nemarxistické sociologii obecně přijatého principu o nutné „korespondenci“ teoretických a empirických pojmů. Nejde jen o to, aby obecnému pojmu bylo možno přiřadit takovou korespondující uspořádanou množinu empirických pojmů, které by zpravidla jeho rozsah adekvátně vyčerpávaly. Je nutno koncipovat odpovídající teoretický pojem (či pojmy) tak, aby plně zachovaly „faktickou informaci“ odpovídající množiny „empirických pojmů“, a přitom (což již v empirických pojmech nemůže být obsaženo) ji doplnily o informační hodnotu koncentrovaného, již dříve realizovaného sociologického poznání. To znamená, že po stránce zachování množství sociologické informace lze označit za efektivní takový pojem obecné sociologické teorie, který v nejvyšší míře zachovává „empirickou obsažnost“ jemu odpovídajících empirických pojmů.

Avšak úlohu pojmů obecné sociologické teorie nelze redukovat pouze na „zachování empirické obsažnosti“ získané sociologickým výzkumem. Pojmy musí (ve vztahu k vlastní výstavbě sociologické teorie) plnit nejméně další dvě základní funkce. O jedné jsme se již zmínili dříve. Je to nutnost integrovat výzkumem získanou informaci se zobecněným a koncentrovaným již dříve realizovaným poznáním, které je obsaženo v existující sociologické teorii jako celku. Tímto způsobem dochází současně k určitému „obohacování“ obecných sociologických pojmů, což ve svých důsledcích vede k rozvoji vlastní sociologické teorie. S tím je spojena i další, víceméně teoreticko-poznávací funkce obecných sociologických pojmů. Jejich prostřednictvím se výzkumem zachycená fakticita (či empirická obsažnost) buď v zásadě integruje do celkového systému sociologického poznání reprezentovaného sociologickou teorií, aniž by porušila jeho vnitřní konzistenci, nebo v opačném případě vede k jeho fragmentárnímu či celkovému přebudování.

Tím se dostáváme k závažné otázce vztahu obecných sociologických pojmů a logické výstavby sociologické teorie. Z toho, co jsme dosud uvedli, je zřejmo, že jestliže obecné sociologické pojmy v nejvyšší možné míře zachovávají empirickou obsažnost získanou sociologickým výzkumem, pak dobře vybudovaná sociologická teorie musí ve svém souhrnu obsahovat vždy na daném stupni vývoje celkovou „faktickou“ informaci poskytovanou sociologickým výzkumem v jeho souhrnu. Přitom však na teorii jsou ve vztahu k empirii kladeny další požadavky. Správně vybudovaná teorie musí v první řadě podávat ucelené vysvětlení celého komplexu empirického materiálu získaného sociologickým výzkumem. Toto vysvětlení musí v plném rozsahu akceptovat základní charakter dosaženého stupně rozvoje obecného vědeckého poznání. Dále to

musí být teorie „otevřená“ vůči „novému“ empirickému poznání. To znamená, že její explanační „mohutnost“ umožňuje „vysvětlit“ [to znamená prostřednictvím pojmů do sebe integrovat] empirické poznatky získávané dalšími výzkumy. V tomto směru se pak teorie současně stává obecně teoretickým východiskem koncipování sociologického výzkumu.

Z přísně logického hlediska lze na dobře koncipovanou sociologickou teorii klást další požadavky. Prvním z nich je určitá analogie „úplnosti“, s níž se setkáváme u formalizovaných systémů. Jde o to, aby sociologická teorie vysvětlovala „všechny“ empirické fakty získané z oblasti, k níž se vztahuje! Přitom toto „vysvětlení“ principiálně vychází ze zákonů a obecně přijatých zásad sociologie (eventuálně ve speciálních případech, daných předmětem poznání, využívá zákonů a principů příslušných speciálních věd).

Dalším požadavkem je požadavek logické a významové konzistence. To znamená, že správně logicky rozvíjená sociologická teorie by neměla obsahovat dvě navzájem se vylučující tvrzení, stejně tak jako by z ní neměla být taková tvrzení vyvoditelná. Tento požadavek lze formulovat ještě „silnějším“ způsobem: ze správně logicky vybudované sociologické teorie by nemělo vyplývat žádné tvrzení, u něhož jsou možné dvě nebo více navzájem protichůdných interpretací. Jestliže takové tvrzení existuje, znamená to buď že jsme se dopustili logické chyby při budování sociologické teorie, nebo že na bázi této teorie je možno bezprostředně koncipovat další empirické výzkumy a na základě jejich výsledků pak lze navzájem protikladné interpretace vyloučit. V tomto případě je možno považovat sociologickou teorii za zdroj a inspirátora výzkumného zaměření. V neposlední řadě můžeme na sociologickou teorii klást další z logických požadavků, a to aby její logická struktura byla co nejjednodušší, to znamená, aby při její výstavbě bylo použito pouze tak „silných“ logických prostředků, jak je nezbytně nutno. Tentýž požadavek lze přeformulovat i ve vztahu k explanační funkci sociologické teorie: empirickou fakticitu, k níž se vztahuje, vysvětluje nejjednodušším možným způsobem.

Dosavadní úvahy ukazují, že obecná sociologická teorie má svoji strukturovanost, která je určena jak charakterem jejího předmětu, tak i jejími vnitřními metodologickými požadavky. Tento aspekt se projevuje mimo jiné i různou funkcí pojmů a kategorií, s nimiž se v jejím rámci setkáváme. Umožňuje, aby sociologická teorie splňující základní logicko-metodologické požadavky si jako celek zachovala nejen vysokou empirickou obsažnost, ale byla i do vysokého stupně adekvátním (jsou-li splněny ostatní podmínky gnozeologického charakteru) postižením společenské reality. Můžeme dokonce říci, že přísné dodržení obecně logických požadavků při výstavbě sociologické teorie zvýrazňuje obsahovou funkci jejích pojmů a kategorií. Kvalita i gnozeologická hodnota sociologické teorie je podmíněna dialektickou jednotou mezi obecně platnými logickými principy výstavby teorií a specifickou obsahovou funkcí pojmů a kategorií, které obsahuje. Otázka vztahu logicko-metodologických a obsahových požadavků při koncipování sociologické teorie je v rámci marxistické sociologie považována za principiálně řešitelnou a je v procesu utváření sociologické teorie také řešena. V nemarxistické sociologii je této problematice věnována pozornost zejména v pozitivisticky či strukturalisticky orientované sociologii.[1]

Specifickou problematikou je otázka vztahu pojmů a struktury obecné sociologické teorie k tvorbě „teorií nižšího stupně obecnosti“ (považujeme tento termín za adekvátnější než běžněji užívaný termín „teorie středního dosahu“).

(1) K této problematice viz dnes již klasické práce: Homans [1964] nebo Zetterberg [1962].

Úloha a funkce pojmů teorií „nižšího stupně obecnosti“ je určena místem, které tyto teorie zaujímají v celkové struktuře sociologického poznání. Zpravidla jsou zobecněním poznání vztahujícího se k specifitějšímu předmětu (ve srovnání s předmětem zkoumání obecné sociologie). Proto pojmy a kategorie v nich se vyskytující jsou charakterizovány přinejmenším další obsahovou dimenzí, která je právě určena touto specifikou předmětu zkoumání (například teoreticko-konceptuální aparát sociologie kultury nutně akceptuje i řadu poznatků fixovaných teorií kultury).

Zvláštní místo mezi těmito teoriemi zaujímají teorie, které můžeme označit jako „parciální“. Vztahují se k předmětu jednotlivých odvětvových sociologií. Zpravidla představují určitou teorii „části“ společenské reality. Jsou to například teorie sociologie průmyslu, teorie sociologie venkova atd. V rámci dané „odvětvové“ sociologie představují zpravidla logicky relativně ucelené, obecné (nejobecnější) sociologické postižení dané problematiky. Jsou v jistém slova smyslu specifikací obecné sociologické teorie vzhledem k předmětu příslušné odvětvové sociologické disciplíny. Nejsou však jejím prostým logickým důsledkem či pouhou specifikací. Při jejich koncipování sehrává významnou úlohu i speciálněvědní reflexe (mimosociologická) oblasti, k níž se vztahují.

Při výstavbě těchto teorií se pak setkáváme s dalším velmi závažným problémem. Taková „odvětvová“ sociologická teorie akceptuje teoreticko-konceptuální systém obecné sociologie a současně je nutné, aby si explicitně ujasnila svůj pojmový vztah k vědní disciplíně, která je pojmovým vyjádřením mimosociologické reflexe dané oblasti.

Například při výstavbě teoreticko-konceptuálního aparátu sociologie lékařství je nutno akceptovat kromě poznatků takových disciplín, jako je organizace a ekonomika zdravotnictví, i řadu poznatků realizovaných ve speciálních lékařských vědách. Určitou úlohu zde sehrává i stupeň rozvoje pojmového aparátu, který slouží k zachycení a zobecnění rozvoje tohoto speciálněvědního (mimosociologického) poznání. (Totéž lze říci o všech „odvětvových“ sociologických disciplínách.)

Sociologická teorie „nižšího stupně obecnosti“ musí být v zásadě konzistentní (ve smyslu požadavku konzistence, jak jsme o ní mluvili výše) s obecnou sociologickou teorií a současně musí být v zásadě konzistentní s teoreticko-konceptuálním aparátem příslušné (nesociologické) vědní disciplíny.

Určité potíže, které v tomto směru vznikají, jsou způsobeny skutečností, že daná nesociologická disciplína (například v případě sociologie kultury — teorie kultury) vzniká z velké části nad jinou faktuální bází než daná odvětvová sociologie. Rovněž obecně teoretické a metodologické prostředky její výstavby se v mnoha případech od prostředků charakteristických pro výstavbu a rozvoj sociologické teorie značně odlišují, což vyjadřuje mimo jiné specifiku sociologického přístupu k dané oblasti. Tyto skutečnosti ještě zvyšují důležitost přesného používání logických prostředků při výstavbě sociologických teorií „nižšího stupně obecnosti“.

Ve výstavbě sociologie jako vědní disciplíny zaujímá nezastupitelné místo a svým způsobem představuje jednu z dominant vlastní sociologický výzkum. Podstatným posláním sociologie je získávat poznatky o současném stavu, zákonitostech a tendencích vývoje společenské reality v dané historicky konkrétní době. Otázkám koncipování výzkumu, jeho přípravě, metodám i průběhu je v marxistické i nemarxistické literatuře věnována dostatečná pozornost. Zmíníme se zde pouze o některých problémech vztahujících se k otázkám pojmového aparátu.

S tím současně vystupuje do popředí problematika vzájemného vztahu pojmů sociologická teorie, ať již obecné či „nižšího stupně obecnosti“, a pojmů, s nimiž pracujeme při konkrétním výzkumu. Na pojmový aparát, který slouží k uchopení předmětu výzkumu prostřednictvím po větce empirických metod, je kladen jeden ze základních požadavků: aby pojmy, které obsahuje, byly ve vztahu k daným výzkumným metodám operacionalizovatelné. Pokud se týká jejich vztahu k pojmům sociologické teorie, bývá pak zpravidla charakterizován jako specifický případ obecnějšího vztahu „teorie a empirie“. Přitom je třeba zdůraznit, že na pojmy sociologického výzkumu je třeba klást v zásadě tytéž logicko-metodologické požadavky (zejména týkající se konzistence) jako na pojmy sociologické teorie. To zaručuje do značné míry i logickou možnost určité korespondence s příslušnou sociologickou teorií a výzkumem. Mají-li mít výsledky sociologického výzkumu skutečnou gnozeologickou hodnotu, musí být pojmy, jichž používá, koncipovány vždy s přihlédnutím k vlastní teorii a jejímu konceptuálnímu aparátu. (V nemarxistické literatuře byla na význam teoretických pojmů a jejich metodologické hodnoty v procesu poznávání skutečnosti orientována významná studie R. Carnapa z roku 1956 [Carnap 1956].)

Koncepce každého efektivního sociologického výzkumu vychází z určitého dosaženého, teoreticky zpracovaného a pojmově fixovaného stupně poznání dané problematiky. Přitom gnozeologická hodnota výzkumu spočívá především v získávání nových poznatků o daném předmětu, to znamená o dynamice a formě konkrétního projevu toho či onoho společenského zákona. Proto i pojmy, v nichž se projekt výzkumu koncipuje a s nimiž se v průběhu výzkumu pracuje, musí být takové povahy, že absorbují již dosažený stupeň teoretického poznání a přitom jsou „otevřené“ vůči růstu empirické obsažnosti. (To do značné míry koresponduje požadavku „otevřenosti“ teorie vůči novému poznání). Je pochopitelné, že takto chápaný vztah pojmu sociologická teorie a výzkum nelze redukovat (jak jsme viděli již výše) na „přiřazení“ teoretických pojmů empirickým na základě zkonstruovaných pravidel. (To právě navrhuje R. Carnap v citované studii). Je nutno zde jak z pozic teorie, tak i z pozic empirického výzkumu zachovat a logickými prostředky přesně vystihnout určitou vnitřní obsahovou souvislost. V tomto smyslu sehrává důležitou funkci při tvorbě koncepce konkrétních sociologických výzkumů zejména formulace výzkumného problému. Jednou z podstatných stránek zde je, do jaké míry dokáže právě formulace problémů zhodnotit již realizované sociologické poznání obsažené v sociologické teorii a prezentované jejím teoreticko-konceptuálním aparátem. Současně významnou úlohu sehrává a hodnotu výzkumu ovlivňuje to, do jaké míry (za předpokladu dodržení ostatních podmínek) vytváří formulace výzkumného problému prostor pro získávání nových poznatků. Jejím úkolem mimo jiné je transformovat obecně teoretické pojmy do roviny, v níž jsou konfrontovatelné s empirickou fakticitou získatelnou vlastním sociologickým výzkumem.

Ve formulaci výzkumného problému se tak promítají tři různé dimenze sociologie: obecná teorie (popřípadě prostřednictvím teorie nižšího stupně obecnosti), metodologie (obecnými metodologicko-logickými principy počínaje a speciálními metodami a technikami konče) a vlastní empirie. Teorie zde vystupuje jako určitý integrační činitel. Současně se tím realizuje i její metodologická funkce. Ta je mimo jiné umožněna i již výše formulovaným požadavkem zachování empirické obsažnosti teoretických pojmů.

Jestliže pro celý proces rozvoje sociologického poznání je charakteristická dialektická jednota teorie, empirie a metodologie, pak tato jednota vystupuje

при формулировании исследовательского программы концентрированным и конкретным способом. Только на базе этой диалектической единицы можно преодолеть взаимную изолированность „эмпирических“ и „теоретических“ понятий. Ее единство приобретает иные конкретные формы в рамках концептуализации, eventualmente реализации социологического исследования и иные при развитии собственной социологической теории. То все же не отрицает на действительности, что единственно она является с тем выстроить приемлемую базу для систематического повышения полезности и эффективности социального приноса социологии.

Основным предположением сложности и научности социологического познания является последовательное органическое объединение всех структурных уровней социологии и различных ступеней социологического познания. Поэтому решение вопросов развития социологической теории является подчинено развитию эмпирического исследования общества и одновременно и отвечающим развитием социологической методологии. Пригодность социологических исследований является на другой стороне существенно определяемая и основным характером содержания, качеством использования логических средств и содержанием социологической теории. Проблематика взаимного отношения понятий общей социологической теории и эмпирического исследования так же играет весьма важную роль.

Литература

- Bartil, R. L.: *Logic for Philosophers*. New York, Evanston and London 1971.
Bridgman, P. W.: *The Present State of Operationalism*. In: Ph. Frank (ed.), *The Validation of Scientific Theories*, Boston 1956.
Carnap, R.: *The Methodological Character of Theoretical Concepts* In: *Minnesota Studies in the Philosophy of Science*. Vol. I. Minneapolis 1956.
Homans, G. C.: *Contemporary Theory in Sociology*. In: *Handbook of Modern Sociology*. Chicago 1964.
Jadov, V. A.: *Sociologický výzkum*. Bratislava, Pravda 1977.
Lazarsfeld, P. — Rosenberg, N.: *The Language of Social Research*. Glencoe 1955.
Lenin, V. I.: *Filozofické sešity*. Spisy, sv. 38. Praha, Svoboda 1957.
Mala *Encyklopedia Logiki*. Wrocław — Warszawa — Kraków, Ossolineum 1970.
Rutkevič, M. N.: *Dialektika i sociologija*. Moskva, Mysl' 1980.
Šeptulin, J. V.: *O vzájemsvyazi kategórii dialektiki*. Filozofskie nauki 1980. No 3.
Zetzelberg, H. L.: *Theorie, Forschung und Praxis*. In: F. König (ed.), *Handbuch der Empirischen Sozialforschung*. Stuttgart 1962.
Zich, F.: *Sociologický výzkum*. Praha, Svoboda 1982.

Резюме

В. Чехак: Несколько замечаний по вопросу взаимоотношения теории и эмпирической содержательности в социологическом познании

Требование повышения эффективности социологических исследований ставит в центр внимания вопрос лучшего использования понятий общей социологической теории в собственном эмпирическом исследовании. Если общая социологическая теория и ее понятия должны получить все более широкую возможность использования посредством эмпирического исследования, то необходимо предъявить определенные методологические требования как к разработке общих понятий, так и к построению социологической теории. Речь идет в первую очередь о разработке общих социологических понятий посредством абстрагирования. Социологическая абстракция в этой связи характеризуется сохранением максимально возможной меры эмпирической содержательности. В теоретической и методологической социологической литературе широко и рядом встречается требование определенного корреспондирования теоретических и эмпирических социологических понятий. Это требование, как правило, заключается в акцептировании необходимости сохранения у теоретического понятия широты эмпирических понятий, корреспондирующих ему. На наш взгляд, требование соответствующей эмпирической содержательности нельзя сводить к такому сохранению широты понятия. Теоретическое понятие своим характером повышает фактическую информацию об общественной реальности, предоставляемую посредством понятий эмпирического исследования, за счет концентрированного и обобщенного ранее реализованного познания,

и в то же время включает фактическую реальность, постигнутую социологическим исследованием в общую систему социологического познания в качестве ее органической составной части. Если оно не выполняло бы эти две основные функции, то оно теряло бы определенную закономерность как «теоретическое» понятие.

При решении этой сложной проблематики, равно как и при построении социологической теории, можно весьма эффективно использовать средства современной логики. Их применение одновременно выразительно содействует более точному выражению взаимоотношения между эмпирическими и теоретическими понятиями, а также изучению логических свойств социологической теории. Вместе с адекватным выражением собственных принципов социологической методологии оно позволит одновременно обеспечить максимально возможную меру сохранения эмпирической содержательности теоретических понятий, не ограничивая при этом специфику их положения как в рамках социологической теории, так и в рамках их отношения к эмпирическому исследованию.

Summary

V. Čechák: Some Notes Concerning the Interrelation Between Theory and Empirical Comprehensiveness in Sociological Knowledge

The postulate to render sociological research more effective shifts the issue of a broader application of the concepts of general sociological theory in actual empirical research to the fore of attention. If the general sociological theory and its concepts are to find an ever increasing possibility of application through empirical research, it is necessary to place certain methodological claims on the conception of general terms, as well as on the elaboration of sociological theory. These claims primarily concern the formation of general sociological terms through abstraction. In this connection, sociological abstraction is characterized by preserving the greatest possible measure of empirical comprehensiveness. In theoretical and methodological sociological literature, the postulate of a certain correspondence of theoretical and empirical sociological concepts may currently be found. This postulate ordinarily consists in accepting the necessity to maintain, in the case of a theoretical concept, the extension of empirical concepts corresponding to it. The opinion is advanced that the postulate of a corresponding empirical comprehensiveness cannot be reduced to maintaining this extension. In its character, the theoretical concept enhances the factual information about social reality acquired with the aid of empirical-research concepts by previously realized, concentrated and generalized knowledge, and simultaneously integrates the facticity grasped by sociological research into the general system of sociological knowledge. If it fails to fulfil these two functions, it would in fact lose its justification as a "theoretical" concept.

The means of contemporary modern logic can very effectively be applied both in solving these complex problems and in elaborating the sociological theory. Their application will at the same time markedly contribute to a more exact expression of the interrelation between empirical and theoretical concepts, and be of help in examining the logical properties of sociological theory. Hand in hand with an adequate expression of the proper principles of sociological methodology, they are sure to facilitate the greatest possible extent of maintaining the empirical comprehensiveness of the theoretical concepts without limiting the specificity of their position both within the scope of sociological theory and within the framework of their relation to empirical research.